

ՏԵՔՍՏԻ ԲԱՌԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՊԱԿՑՈՒՄԸ ԵՎ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԱՆԽԵՆԹԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՀԵՆՔԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

ՀՐԱՆՈՒՇ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

Հոդվածում քննվում է տեքստի բառային ներկայացման և ամբողջականության խնդիրը կանխենթադրության հենքի բաղադրիչ միավորների միջոցով: Ուսումնասիրության արդյունքները բացահայտում են, որ տեքստը կառուցելիս խոսող անհատը նախ ընտրում է իր գիտակցությունից այն համապատասխան ճանաչողական կառույցները՝ ֆրեյմները, կարծրատիպերը, որոնք հիմք են դառնալու խոսույթի ձևավորման համար: Ապա՝ ֆրեյմի և կարծրատիպի ակնկալվող, կանխենթադրության տեղեկատվության հիման վրա ընտրում է այն բառային միավորները, որոնք առավելապես արտացոլում են ֆրեյմի, կարծրատիպի կառուցվածքային բջիջներում տեղակայված կանխենթադրությունները՝ արտահայտելով դրանք տեքստի մակերեսային կառույցում կանխենթադրության հենքի լեզվական, ճանաչողական կառույցներով:

Բանալի բառեր – կանխենթադրության հենք, խոսող անհատ, տեքստի ներկայակցում և ամբողջականություն, ճանաչողական կառույցներ, բառային ներկայակցում, խոսույթ:

Նախքան քննությունը սկսելը կցանկանայինք ներկայացնել՝ ինչ է *խոսող անհատը*: Ի սկզբանե լեզվաբանական գրականության մեջ շրջանառվում էր *լեզվական անհատ* եզրույթը, որը ներմուծվել է գիտական բառապաշար Յու. Կարաուլովի¹ կողմից, հետագայում այն իր զարգացումն է գտել Նաև Բ. Ջոնսթոունի² աշխատություններում: Հատկանշական է, որ խոսող անհատ և լեզվական անհատ հասկացությունների տարանջատումը հառնում է դեռ Ֆ. դը Սոսյուրի³ լեզու, լեզվական ունակություն և դրանց ամբողջություն կազմող լեզվական գործունեություն եռանդամությանը, որի առաջին և երրորդ բաղադրիչներին, ըստ մեզ, համապատասխանում են *լեզվական անհատ* և *խոսող անհատ* հասկացությունները: Հաջորդ հասկացությունը, որը հստակեցման կարիք ունի, *կանխենթադրության հենք*ն է: Մարդու ճանաչողական, մտահայեցողական այն գործընթացը, որը սկսվում է նրա ծնվելու պահից և տևում

¹ Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва, 1987.

² Johnstone B., The Linguistic Individual: Self-Expression in Language and Linguistics, Oxford University Press, 1996.

³ Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. Москва, 1933.

մինչև մահ, և դրա արդյունքը, որով նրա գիտակցության մեջ արտացոլվում և ձևավորվում է տարաբնույթ գիտելիքների և պատկերացումների մի սովորականացած, անվանել ենք *կանխենթադրության հենք* (այսուհետ՝ ԿՀ):

Ուսումնասիրությունը բացահայտում է, որ խոսող անհատի՝ աշխարհի գիտակցական պատկերն արտացոլված է ԿՀ-ի մեջ, որտեղ գիտելիքներն ու պատկերացումները ներկայացված են երկու տեսակի ճանաչողական կառույցներով՝ ֆեոմենոլոգիական և լեզվական:

Տեքստի ամբողջականությունը դրա թեմայի ներքին կառուցվածքի առանձնահատկությունն է: Այսինքն՝ ինչպես որ խոսող անհատը ներքին խոսքի մակարդակում կադապարում է թեման, այնպես էլ այն արտացոլվելու է տեքստի մեջ: Փաստորեն թեմայի առաջադրմամբ խոսող անհատն իր գիտակցության մեջ ԿՀ-ից ընտրում է փոխկապակցված իրադարձություններ, վերաբերելիներ և հենվում է որոշակի բառերի համալիրի վրա, որոնք, ըստ իրեն, առավելապես պատշաճ կարտացոլեն տեքստի բովանդակությունը: Վերլուծությունը բացահայտում է, որ այդ բառերն ու բառակապակցությունները ստեղծում են *բառային շղթաներ*⁴, որոնք տարածվում են ամբողջ տեքստով մեկ: Ամենահաճախադեպ շղթաները ցույց են տալիս, թե ինչի մասին է տվյալ տեքստը⁵: Այսինքն՝ խոսող անհատի գիտակցության մեջ թեմատիկ միավորները կուտակվում են զուգորդային հարաբերությունների հիման վրա՝ ստեղծելով ֆրեյմ և կարծրատիպ: Միայն տեքստի թեման է որոշում, թե ինչ տեսք պետք է ունենա դրա հասկացության ջանքը, այն է՝ ԿՀ-ի ո՛ր հասկացությունները պետք է ընտրվեն և ինչ հասկացության շղթաներ պետք է կազմեն, որպեսզի թեման հնարավորինս լիարժեք լուսաբանվի այդ տեքստի շրջանակներում:

Հայտնի է, որ ֆրեյմներն ունեն հատուկ ներքին կառուցվածք, որոնց բաղադրիչները, բջիջները ներկայացված են որոշակի թեմայի շուրջ կուտակված գիտելիքների՝ կանխենթադրության բարդ համակցությամբ: Այդ գիտելիքները կարող են շատ տարբեր բնույթի լինել՝ ընդհանրական, հանրագիտային գիտելիքներից մինչև հատուկ ազգամշակութային գիտելիքներ: Այսպիսով, խոսության գործունեությունը ենթադրում է երկու կողմ. իրականության ճանաչողական արտացոլում, գիտելիքների համակարգում ֆրեյմների ու կարծրա-

⁴ Morris J., Hirst G., Lexical cohesion computed by thesaural relations as an indicator of the structure of a text // Computational Linguistics, 17 (1), New York, 1991. P. 21-48.

⁵ Barzilay R., Elhadad M., Using Lexical Chains for Text Summarization II ACL/EACL Workshop Intelligent Scalable Text Summarization. Madrid, 1997.

տիպերի մեջ՝ որպես կանխենթադրույթներ և տվյալ հաղորդակցմանը համապատասխան դրանց միջից այդ կանխենթադրույթներն արտացոլող որոշակի արտահայտման միջոցների ընտրություն:

Այս տեսանկյունից Մ. Օտկուպշիկովան նշում է. «Իմաստի կրկնությունը տեքստի առաջացման և գոյության անհրաժեշտ պայման է»⁶: Մ. Հելիդեյը և Ռ. Հասանը կարծում են, որ հենց կրկնությունն է բառային ներկապակցման հիմքը⁷: Կրկնություն ասելով՝ նրանք նկատի ունեն բառային միավորի կրկնություն, տեքստի մեջ ավելի վաղ օգտագործված բառին հարող, ավելի ընդհանրական իմաստ կրող մեկ այլ բառի կիրառություն, որը հարաբերակցվում է դրա հետ, հոմանիշի կամ ավելի ընդհանուր հոմանիշային բառի կիրառություն: Ասվածը նշանակում է, որ խոսող անհատը ֆրեյմի կամ կարծրատիպի հիման վրա պետք է իր ԿՀ-ի լեզվական, ճանաչողական կառույցներից ընտրի և ստեղծի այնպիսի բառային միավորների շղթաներ, որոնք կրում են միևնույն իմաստը: Կրկնությունն ընկած է համադրվող միավորների իմաստային հարաբերակցման օրենքի հիմքում, որի համաձայն՝ որպեսզի. «...երկու բառ ճիշտ համադրություն կազմեն, դրանք պետք է, բացի հատուկ, դրանք իրարից տարբերող իմաստներից, ունենան նաև մեկ ընդհանուր իմաստ, որը և կրկնվում է, քանի որ հանդիպում է ասույթում առնվազն երկու անգամ, որի շնորհիվ էլ առկայացվում է տվյալ բառերի կապը»⁸: Այս տեսակետից դիտարկենք մի հատված Եղիշե Չարենցի «Ամբոխները խելագարված» պոեմից.

*Իրիկուն էր, **հրակարմիր** մի իրիկուն:
Արևը, **բորբ**՝ մայր էր մտնում արևմուտքում:
Դաշտի վրա փռվել էր մուժ **արյունամած**՝
Թույն էր կարծես՝ **բորբ** արևի սրտից քամած:
Արևը, **թեժ**՝ մայր էր մտնում արևմուտքում—
Ու **արյուն** էր դաշտի վրա, թո՛ւյն էր թքում:
Հորիզոնում վառել էր մի **կարմիր** քուրա—
Ու **արնավառ** փայլ էր փռում դաշտի վրա:
Ու արտերը, ալեժաժան, վառվել էին
Արեգակի **կարմիր** փայլով իրիկնային:—*

⁶ Откупщикова М.И. Синтаксис связного текста. Ленинград, 1982, стр. 40.

⁷ Halliday M., Hasan R., Cohesion in English. Longman, London, 1976.

⁸ Гак В.Г. К проблеме семантической синтагматики // Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1972, стр. 376.

*Դաշտը, անծայր ու անսահման, լայնափարած՝
Հրակարմիր փարածվել էր նրանց առաջ⁹:*

Պոեմի տեքստի տվյալ հատվածի ամբողջականությունը և ներկապակցումը հեղինակն ապահովում է ներառման սեռատեսակային հարաբերության վրա հիմնված իմաստային դաշտով, որը ներառված է *կարմիր* ֆրեյմի մեջ: *Կարմիր* ֆրեյմի բառային շարքը ներկայացված է հետևյալ միավորներով՝ *հրակարմիր, բորբ, արյունամած, թեժ, արյուն, կարմիր, արնավառ, հրակարմիր*, որտեղ բառային միավորներից առաջինը՝ *հրակարմիրը*, սահմանում է, որ բառային ամբողջ շարքը ներկայացված է լինելու վառ/ ալ կարմիր, կարմիրի հրե տարբերակների շուրջը: Բառային շարքի մյուս անդամները տեսակային են և ցույց են տալիս վառ կարմիրի տարբեր երանգները: Ի դեպ, մի քանիսը կարմիրի իմաստը փոխաբերությամբ են արտահայտում՝ *արյունամած, արյուն, թեժ*:

Իմաստային համադրման օրենքի հիման վրա, շնորհիվ դրանց բովանդակության մեջ առկա ընդհանուր իմաստների, ձևավորվում է բառերի իմաստային արժույթը: Այն ամրագրում է բառի և բառաձևի տիպական համադրելիությունը և բոլոր այն հնարավոր համակցությունները, որոնցում այն կարող է հանդիպել շարակարգային շարքի սահմաններում: Այսինքն՝ ֆրեյմի, կարծրատիպի կառուցվածքի իմացությունը՝ կանխենթադրվող գիտելիքները տվյալ թեմայի շուրջ, միայն իմաստային-բովանդակային գիտելիքների իմացություն չէ, այն թույլ է տալիս տեսնել արժույթային՝ շարակարգային իմաստային կապերը այդ կառույցների ներսում: Կրկնվող իմաստ ասելով՝ այստեղ պետք է հասկանալ թեմայի՝ ֆրեյմի կարծրատիպի ընդհանուր իմաստի հնարավոր կրկնությունները, որոնք կարող են մակերեսային կառույցի տեսանկյունից շատ տարբեր բառեր լինել, բայց ներակա կրեն այդ իմաստը: Ասվածը լուսաբանելու համար դիտարկենք մի պարբերություն Բորիս Ակունինի *Азazelь* վեպից.

Сначала из дверцы высунулся **сафьяновый дорожный сапог, окованный серебряными гвоздиками**, а потом на тротуар ловко спрыгнул **цветущий юный джентльмен с пышными усами**, удивительно не шедшими к его

⁹ **Չարենց Ե.**, Ամբոխները խելագարված: Ներբեռնելի է <http://blog.1in.am/blog/3586.html>: [Վերջին ներբեռնումը՝ փետրվար 2017]:

свежей физиономии, в **тирольской шляпе** с перышком и **широком альпийском плаще**¹⁰.

Ակնհայտ է, որ այս պարբերության մեջ կա առնվազն երեք ֆրեյմ: Դրանք են՝ *հագուստ, հագուստի հարկանիշ* և *արտաքին տեսք*: Առաջին ֆրեյմը հիմնված է սեռատեսակային ներառման հարաբերության վրա, որտեղ հագուստը սեռ մատնանշող ընդհանուր իմաստն է՝ ֆրեյմի գագաթը, իսկ *савог, шляпа, плащ* բառային միավորները՝ դրա տեսակները: Սեռատեսակային այս ամբողջությունը միևնույն ժամանակ նաև ֆրեյմ է, որի իմաստը, կրկնվելով տարբեր բառերի մեջ, ներկայակցում է տեքստի տվյալ պարբերությունը: Վերջինս իրագործվում է շնորհիվ ֆրեյմի, կարծրատիպի բովանդակությունը կազմող կանխենթադրույթների, որոնք ներմուծվում են համատեքստ, ներկայակցում այն և ստեղծում ամբողջական և կապակցված տեքստ մակերեսային մակարդակում: Հաջորդ ֆրեյմը, որն առկա է այս պարբերության մեջ, *հագուստի հարկանիշն* է՝ որպես իմաստային միջուկ: Ակնհայտ է, որ այս ֆրեյմը նախորդի համեմատ, շատ ավելի ընդգրկուն է, քանի որ այստեղ հասցեագրողը կարող է ցանկացած հատկանիշ վերագրել հագուստին: Նա ստեղծում է հետևյալ բառիմաստային շղթան՝ *сафьяновый дорожный, окованный серебряными гвоздиками, тирольский, широкий альпийский*, որում կրկնվում է հագուստի հատկանիշի իմաստը: Այդ իմաստը, կրկնվելով պարբերության տարբեր հատվածներում, ներկայակցում է այն: Այս պարբերության երրորդ՝ *արտաքին տեսք* ֆրեյմի շուրջը ձևավորված իմաստային շղթան ներկայացված է *цветущий юный, пышными усами, свежей физиономии* բառային միավորներով: Այս ֆրեյմը նույնպես իր ընդգրկունությամբ և կանխատեսելի, զուգորդային կապերով՝ հնարավոր կանխենթադրույթներով և դրանց զուգորդումներով, շատ լայն է, այնուամենայնիվ, այն կրում է ֆրեյմի կրկնվող իմաստը և ներկայակցում տեքստը:

Այսպիսով, պատշաճ հաղորդակցություն ապահովելու և տեքստը հաղորդակցության նպատակին և իրավիճակին համապատասխան կառուցելու համար խոսող անհատը գործի է դնում իր ԿՀ-ը՝ մի կողմից դրա ֆենոմենոլոգիական, ճանաչողական բաղադրիչից ընտրելով համապատասխան կանխենթադրույթները, մյուս կողմից՝ դրանք կապակցելով՝ համաձայն լեզվական, ճանաչողական կառույցների, որի արդյունքում տեքստում արտապատկերվող գիտակցական միավորը՝ ֆրեյմը, կարծրատիպը անցնում է ամբողջ

¹⁰ Акунин Б. Азазель. Москва, 1998, стр. 107.

տեքստով մեկ դրա թե՛ իմաստային, թե՛ կառուցվածքային դաշտերով:

Բառի ընդհանուր շարակարգային հարաբերությունները դրսևորվում են դրա՝ տեքստի գծային շարքում համադրելիության կանոններով: Ակնհայտ է, որ բառային միավորների համադրելիությունը կանխորոշում է նաև բազմաստորագական կառույցների միավորների համադրելիությունը և փոխհարաբերությունը՝ կատարելով դրանց հարաբերակցման գործառույթ: Իրար ամրացնելով և կապակցելով շարակարգային միավորները՝ բառային շղթան հանդես է գալիս որպես հատուկ տեքստային ամրակ, որը կարող է բնորոշվել որպես կրկնվող բառային միավորների *միակցիչ շարք*¹¹:

Բնական է, որ այն բառը, որը կանխատեսում է ընդհանուր իմաստի առկայացումը, այսինքն՝ որը որոշում է, որ պետք է լինի իմաստային հարաբերակից, գտնվում է բազմաստորագական կառույցի նախադաս դիրքում և կարող է բնորոշվել որպես կապակցող բառային բաղադրիչ: Դրա հետ են հարաբերակցվում հաջորդող մասերի բառերը, որոնց հետ տվյալ նախադաս անդամը գտնվում է հոմանիշության, հականիշության, սեռատեսակային հարաբերությունների մեջ կամ մտնում է միևնույն բառիմաստային դաշտերի մեջ: Որպես կանոն, այս բոլոր իմաստային համարժեքները հանդես են գալիս միաժամանակ և ձևավորում են իմաստային հարաբերությունների բարդ ցանց, որը թույլ է տալիս կապ հաստատել ոչ միայն այդ երկու համադրվող միավորների միջև, այլև մի շարք այլ հասկացությունների հետ, որոնք ելակետային հասկացության հետ կապվում են տարբեր տեսակի հարաբերություններով: Հենց այստեղ էլ տեքստի ներքո շոշափելի է դառնում ֆրեյմի, կարծրատիպի կառուցվածքը: Տեքստում իրար հետ իմաստային կապերով կարող են հարաբերակցվել առաջին հայացքից իրար հետ կապ չունեցող հասկացություններ, սակայն դրանց ավելի խոր դիտարկումը ցույց է տալիս, որ դրանք միևնույն ֆրեյմի, կարծրատիպի որոշակի միավորներ կամ դրանց ամբողջություններ են:

Բառի համադրելիությունը «սաղմնավորվում է դրա անվանման ակտում՝ արտացոլելով նշվող առարկաների տրամաբանական-հասկացական կապերն ու հարաբերությունները»¹², որը թույլ է տալիս խոսել բառային ներկայացման միջոցների մասին՝ որպես լեզվական նշանների նշանակության

¹¹ Папина А.Ф. Текст: его единицы и глобальные категории: Учебник для студентов-журналистов и филологов. Москва, 2002.

¹² Телия В.Н. Семантический аспект сочетаемости слов и фразеологическая сочетаемость // Принципы и методы семантических исследований. Москва, 1976, стр. 245.

տեսակետից իրար փոխարինող միջոցների: Ըստ Մ. Հելիդեյի և Ռ. Հասանի՝ ներկապակցումը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ մի միավորի մեկնությունը կախված է մյուսի մեկնությունից, և որի դեպքում առկա է կանխենթադրույթ¹³: Վերոնշյալ հեղինակները հաստատում են, որ բառային միավորի կրկնակի օգտագործումը «...կարող է վերաբերության հետևյալ հարաբերություններն ունենալ՝ 1) նույնություն, 2) ներառում, 3) բացառում, 4) անհամադրելիություն»¹⁴: Ըստ այս հեղինակների՝ կա բառերի համադրելիության մի դեպք, որը հիմնված չէ վերաբերության վրա, այլ ուղղակի պայմանավորված է դրանց հաճախակի համատեղ գործածությամբ, օրինակ՝ հայր-մայր, քույր-եղբայր, արևելք-արևմուտք, սեղան-աթոռ և այլն:

Ներառման հարաբերությունները. «...տեքստում բավականին հաճախ են հանդիպում, և հնարավոր է, որ տեքստի իմաստային կառուցվածքի մեջ կատարում են ավելի մեծ դեր, քան նույնության հարաբերությունները»¹⁵: Ներառման հարաբերությունները բնորոշ են ընդհանրացման տարբեր աստիճաններ ունեցող բառային միավորներին, այսինքն՝ ծավալով ավելի լայն իմաստ ունեցող միավորը ներառում է ավելի նեղ իմաստ ունեցող միավորը: Լեզվական համակարգում ներառման հարաբերությունները բնորոշ են այն դեպքերին, երբ բառային միավորները հիերարխիա են կազմում և խմբավորվում հիմնիմաստի (արխիսեմա) ընդհանրացման տարբեր աստիճանների հիման վրա: Սեռատեսակային հարացույցը ներառման հարաբերության մի մասնավոր դեպք է: Սակայն Ջ. Լայոնզի կարծիքով դրանք. «...ամենահիմնական հարացուցային իմաստային հարաբերություններն են, որոնց միջոցով կառուցված է լեզվի բառապաշարը»¹⁶:

Նույնության հարաբերությունը ենթադրում է, որ տեքստի մեջ հանդիպում են միևնույն նշանակությունը, վերաբերելին ունեցող երկու և ավելի բառեր: Հայտնի է, որ նշանակյալի վերացարկման գերագույն աստիճանը դրա հասկացույթն է: Եթե միևնույն տեքստում կամ դրա հատվածում/ միկրոտեքստում հանդիպում են այդ նույն հասկացույթը մարմնավորող տարբեր բառեր, երկրորդային անվանական միջոցներ, ապա գործ ունենք նույնության հարա-

¹³ Халлидей М.А.К., Хасан Р. Когезия в английском языке // Исследования по теории текста. Реферативный сборник. Москва, 1979, стр. 108-115.

¹⁴ Նշվ. աշխ.:

¹⁵ Гак В.Г. Повторная номинация на уровне предложения // Синтаксис текста. Москва, 1979, стр. 96.

¹⁶ Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. Москва, 1978, стр. 478.

բերության հետ: «Լեզվական իմաստի և հասկացույթի միակ տարբերությունն այն է, որ լեզվական իմաստը իմաստային դաշտի մի քվանտ է և կցված է լեզվական նշանին, իսկ հասկացույթը՝ որպես հասկացութաբանական տարր, լեզվական նշանի հետ կապ չունի»¹⁷:

Այսպիսով, եթե նույնության հարաբերությունները հաստատվում են իմաստով նման կամ նույն լեզվական միավորների միջև, ապա տեքստի լեզվական ներկայացումն առկայանում է միևնույն հասկացույթի հիման վրա հոմանիշների կամ բառային կրկնության միջոցով: Ըստ Ջ. Լայոնզի՝ հոմանիշությունը. «...համարժեքության հարաբերություն է այդ բառի մաթեմատիկական իմաստով. ցանկացած բառային միավոր կարող է ներկայացվել ինքն իր փոխարեն և որոշակի համատեքստում հոմանիշ է ինքն իրեն»¹⁸: Ստորև բերված օրինակում տվյալ միկրոտեքստը ներկայացված է համատեքստային գաղափարագրական հոմանիշների շարքով, որոնք ստեղծում են ուժգնացող աստիճանավորություն: Այսպիսի հոմանիշային շարքը տեքստը ներկայացնում է խոսույթի կիզակետի պահպանմամբ:

– Ինչ ունեն, որ ինչ դարգեն, դու ձեր տան բանը գիտես ո՞չ: Էս տարի էլ **հացը բարակ էր**, խեղճ հերդ զոռով **ծերը ծերին ա հասցնում**: Նրանից ի՞նչ ես ուզում: Թե ունիս, դու դարգի. հրեն խարջ են ուզում – **ծեռին գողջ չունի**¹⁹:

Այնհայտ է, որ համատեքստային գաղափարագրական հոմանիշությունն անցնում է ամբողջ պարբերությունով մեկ՝ կապակցելով այն և պահպանելով խոսույթի թեման, որը և ապահովում է դրա ամբողջականությունը: Այսինքն՝ համատեքստային հոմանիշների *հացը բարակ էր*, *ծերը ծերին ա հասցնում*, *ծեռին գողջ չունի* շարքը կրում է միևնույն իմաստը՝ ապրուստի միջոց չունենալ:

Հոմանիշային այս շարքն իրականում միևնույն *աղբարություն* ֆրեյմի թեմատիկ բովանդակային միավորներն են՝ առկայացած գաղափարագրական հոմանիշության միջոցով: Այս միկրոտեքստը խոսող անհատի ԿՀ-ի միջոցով տեքստի կապակցման վառ օրինակ է, երբ հասցեագրողը հաղորդակցական որոշակի նպատակ իրականացնելու համար գործի է դնում իր ԿՀ-ի ֆենոմենոլոգիական բաղադրիչը, դրանով իսկ ստեղծում կապակցված, ամբողջա-

¹⁷ Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Изд. 2-е, стереотипное. Воронеж, 2002, стр. 90-91.

¹⁸ Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. Москва, 1978, стр. 480.

¹⁹ Թումանյան Հ., Գիքորը: Ներքեռնելի է <<http://armenianhouse.org/tumanyan/fiction-am/gigor.html>>: [Վերջին ներքեռնումը՝ փետրվար 2017]:

կան խոսույթ, ապա այդ խոսույթը վերածում ներկապակցված տեքստի իր ԿՀ-ի լեզվական, ճանաչողական կառույցների միջոցով:

Տեքստի կառուցումը նախ և առաջ կապված է բառերն ընտրելու և դրանք քերականական կառույցների մեջ այնպես միավորելու հետ, որ դրանք արտահայտեն անբաժանելի հասկացության միասնություն՝ պրոպոզիցիաներ: Բառային միավորների ընտրությունը պայմանավորված է հասցեագրողի նպատակներով և մտահղացմամբ և համաձայնեցվում է հաղորդակցական կամ դենտատիվ իրավիճակի հետ: Խոսող անհատի տրամադրության տակ են տարբեր բառաքերականական դասերի բառային միավորները՝ խոսքի մասերը, որոնք ունեն ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ տարբերակիչ հատկանիշներ և օժտված են որոշակի համակարգային՝ հարացուցային և շարակարգային հարաբերություններով:

Ամփոփելով ուսումնասիրությունը՝ կարող ենք եզրակացնել. ամբողջական և ներկապակցված տեքստը խոսող անհատի խոսքամտածական գործունեության բարդ արգասիք է, որն արտացոլում է նրա ԿՀ-ի ամբողջ ներունակությունը՝ առանձին գիտելիքներից և պատկերացումներից, դրանց ֆրեյմային, կարծրատիպային համադրություններից մինչև այն լեզվական միջոցների ընտրությունը, որոնք պետք է գիտակցական այդ կադապարը վերածեն նյութական տեքստի:

ЛЕКСИЧЕСКАЯ СВЯЗНОСТЬ И КОГЕРЕНТНОСТЬ ТЕКСТА ПОСРЕДСТВОМ ПРЕСУППОЗИЦИОННОЙ БАЗЫ

ГРАНУШ ТОВМАСЯН

В статье рассматривается лексическая связность и когерентность текста посредством составных частей пресуппозиционной базы. По итогам исследования: на начальной стадии формирования текста говорящая личность выбирает когнитивные конструкции из своего сознания – фреймы, стереотипы – которые в дальнейшем войдут в основу дискурса, а именно, внутренней речи. Далее, говорящая личность на основе предсказуемого, пресуппозиционного содержания фрейма и стереотипа выбирает лексические единицы, которые максимально отражают пресуппозиции, находящиеся в слотах фрейма, стереотипа, выражая их на поверхностной структуре текста языковыми, когнитивными структурами пресуппозиционной базы.

Ключевые слова – пресуппозиционная база, говорящая личность, связность и когерентность текста, когнитивные структуры, лексическая связность, дискурс.

LEXICAL COHESION AND COHERENCE OF A TEXT VIA A PRESUPPOSITION BASE

HRANUSH TOVMASYAN

This article considers lexical cohesion and coherence of a text via the constituting parts of a presupposition base. The study results reveal that the individual initially selects the pertinent cognitive structures–frames and stereotypes from his/ her consciousness, which will then make the basis of the discourse. Further, the individual relying on the predictable, presuppositional information of the frame and stereotype, selects those lexical items that maximally reflect the presuppositions in the structural cells of the frame and stereotype, expressing them on the surface structure of the text with linguistic, cognitive structures of the presupposition base.

Key words – presupposition base, speaking individual, text cohesion and coherence, cognitive structures, lexical cohesion, discourse.